

תיבה א'-2: השתתפות משקי הבית בשוק ההלוואות ופגיעותם הפיננסית:

ניתוח על יסוד סקר משקי הבית לשנת 2016

- סקר משקי הבית שעורכת הלמ"ס מאפשר לנתח את מאפייניהם של משקי הבית שנוטלים הלוואות, שכן לצד מידע על חובם הסקר כולל בין השאר מידע על הכנסתם, גודלם והשכלתם. נתונים אלו מאפשרים לבחון לא רק את הממוצע באוכלוסייה אלא גם בפלחיה השונים, וכך להעריך באופן מדויק יותר את המינוף של משקי הבית ואת הסיכונים הפוטנציאליים שנשקפים הן להם עצמם והן למערכת הפיננסית. התבססות על נתוני סקרים בנייתו המינוף של משקי הבית הפכה למתודולוגיה מקובלת ונכנסה לשימוש נרחב בעולם.
- הסקר מעלה כי לכמחצית ממשקי הבית (47%) יש הלוואות: ל-31% יש הלוואות צרכניות¹; ולכ-28% יש הלוואות לדירה, מתוכם לכ-40% יש גם הלוואות צרכניות.
- מהסקר עולה כי משקי הבית שהכנסותיהם נמוכות (עשירונים 1—4) תופסים בחוב חלק גבוה מאשר בגוש האירו.
- מבין משקי הבית שנטלו הלוואות כ-15% (כ-7% מהאוכלוסייה) נחשבים לפגיעים פיננסית, כלומר בעלי הסתברות גבוהה להתקשות בתשלום החוב.
- אומנם הניתוח מצא כי אם משקי בית אלו ייקלעו לכשל הדבר ישפיע רק במידה מוגבלת על הפסדי האשראי הפוטנציאליים של המערכת הבנקאית, אולם מצבם עלול לסכן אותם עצמם, ולכן חשוב להגביר בציבור את המודעות הפיננסית במטרה להבטיח שהצרכנים מבינים את מצבם הפיננסי וצורכים אשראי רק בהתאם ליכולתם.
- נמצא כי לווים שנטלו הלוואה ממקור חוץ-בנקאי (חברת ביטוח, חברת כרטיסי אשראי, ליסינג מימוני, גוף פרטי, אגודות, גמ"ח) מתאפיינים בסיכון אשראי גבוה מהותית מלווים שנטלו הלוואה מבנק בלבד, וייתכן שהם פנו למקורות אלה מפני שהמערכת הבנקאית סירבה להעמיד להם אשראי.
- מקורות אשראי חוץ-בנקאיים מגדילים את היצע האשראי לציבור ומגבירים את התחרות על הלקוחות. אולם כיום חסר למלווים (בכללם הבנקים) מידע על כלל החוב של משקי הבית, והדבר עלול להוביל למינוף גבוה בקרב חלק מהם ולהערכת חסר של סיכון האשראי. כדי להתמודד עם קושי זה וכדי להגביר את התחרות בשוק האשראי הקמעונאי פועל בנק ישראל להקמת מאגר מרכזי לנתוני אשראי, והפיקוח על הבנקים פועל יחד עם רשות שוק ההון במטרה לגבש סטנדרט רגולטורי אחיד לתחום האשראי למשקי הבית.

א. הקדמה

האשראי למשקי הבית התרחב מהר בעשור האחרון – בכ-9% לשנה בממוצע – על רקע סביבת הריבית הנמוכה, העלייה במחירי הדירות והגידול בצריכה הפרטית. התרחבות זו מציבה, בישראל כמו בעולם, אתגרים שנוגעים לסיכון אשראי, מינוף יתר ויציבות פיננסית של משקי הבית ושל המשק בכללותו, בפרט אם יתממשו תרחישים שבהם הריבית תעלה, האבטלה תעלה ומחירי הדירות ירדו. לכן הפיקוח על הבנקים עוקב אחר ההתפתחויות בתחום האשראי הצרכני. לאורך השנים התבססה אמידת הסיכונים על נתונים מצרפיים. הנתונים המצרפיים מספקים מידע על רמת הסיכון הממוצעת, והם מעלים כי ממוצעי החוב והמינוף של משקי הבית בישראל דומים לממוצעים בעולם. אולם

¹ לא כולל משיכות יתר בבנק ("מינוס" בחשבון), בשל היעדר מידע. בשנת 2016 היוו משיכות היתר כ-10% מהאשראי הצרכני הבנקאי. מניתוח הסקר עולה כי 27% ממשקי הבית נמצאו "במינוס" לכל אורך השנה האחרונה. כמו כן נמצא כי 6% ממשקי הבית נמצאו "במינוס" לכל אורך השנה האחרונה ולא נטלו הלוואה כלשהי (לדירה או צרכנית).

בשנים האחרונות, ובייחוד לאחר המשבר הפיננסי של 2008, התחדדה ההבנה שנתונים מצרפיים אינם מאפשרים להעריך כיאות את המינוף והפגיעות הפיננסיות של משקי הבית: הם אינם מספקים מידע על התפלגות החוב בין קבוצות האוכלוסייה ועל הקשר בין סוגי החוב והמאפיינים של משקי הבית, ולפיכך מאפשרים הערכות חלקיות בלבד. לכן מדינות רבות הרחיבו בשנים האחרונות את הסקרים הנערכים בקרב משקי בית, וכיום הם כוללים גם מידע רב על החוב של המשיבים (עם הדוגמאות העיקריות נמנה סקר ההוצאות וההכנסות של גוש האירו, HFCS²). הערכת המינוף והפגיעות הפיננסיות של משקי הבית באמצעות סקרים שמספקים מידע ברמת הפרט הפכה כתוצאה מכך למתודולוגיה מקובלת מאוד ונכנסה לשימוש נרחב בעולם.

סקר "משקי הבית בישראל – ארוך טווח" שהלמ"ס עורכת מאפשר ליישם מתודולוגיה זו בישראל. הסקר מספק נתונים פרטניים על החוב של משקי הבית מקבוצות האוכלוסייה השונות, ובפרט על מאפייניהן הפיננסיים והדמוגרפיים. בעזרת הנתונים הללו ניתן להעריך באופן מדויק יותר את המינוף של קבוצות שונות מאוכלוסיית משקי הבית ואת הסיכונים הפוטנציאליים ששקפים הן למשקי הבית עצמם והן למערכת הפיננסית בישראל, וכן לבחון את התמונה המתקבלת בהשוואה למצב באירופה.

ב. מסד הנתונים

"משקי הבית בישראל – ארוך טווח" הוא סקר חדש שהלמ"ס עורכת החל מ-2012 בשיתוף בנק ישראל, המוסד לביטוח לאומי, משרד האוצר ומשרד החינוך. הסקר נועד לבחון ולתעד תהליכים שעוברים על משקי הבית בתחומים כמו הרֶכֶב משק הבית, השכלה, תעסוקה, הכנסה ובריאות. נוסף לכך הוא חוקר את התנהלותם הפיננסית של משקי הבית בעזרת משתנים פיננסיים כמו הלוואות לדיר או הלוואות צרכניות, היתרה לסילוק, מקור ההלוואות, ההכנסה ברוטו, רמת החיסכון ומשיכת היתר בחשבון הבנק. תחום זה נחקר באופן מחזורי אחת לכמה שנים, והוא נחקר לראשונה ב-2013 ובשנית – ב-2016³.

הניתוח להלן מבוסס על הסקר שנערך בשנת 2016. הסקר עוקב אחר מדגם קבוע ובו 4,180 משקי בית שמייצגים את כלל אוכלוסיית ישראל. לאחר שניכינו ממנו תצפיות חריגות נותרו בניתוח 3,859 משקי בית⁴. מתוכם התמקדנו במאפייניהם של 1,756 משקי בית שיש להם חוב כלשהו (לדיר או צרכני).

ג. מאפייניהם של משקי הבית שנטלו הלוואות

מניתוח הסקר עולה כי ל-47% ממשקי הבית יש הלוואה⁵ כלשהי. ל-31% מהם יש הלוואה צרכנית; ולכ-28% יש הלוואה לדיר, מתוכם לכ-40% יש גם הלוואה צרכנית (איור 1)⁶.

כאשר מתמקדים במשקי הבית שיש להם הלוואה ובוחרים אותם לפי רמת ההכנסה, מוצאים כי שיעורם נמוך בחמישוני ההכנסה התחתונים⁷, אוכלוסייה שמתאפיינת בסיכון אשראי גבוה. הדבר תקף במיוחד לגבי החוב לדיר: שיעור משקי הבית שיש להם הלוואה לדיר עולה עם העלייה ברמת ההכנסה; בשעה שהם מהווים 15% ממשקי הבית

² Household Finance and Consumption Survey (HFCS) אוסף נתונים על הצריכה והמאפיינים הפיננסיים של משקי הבית בגוש האירו. נוסף לכך הסקר מספק נתונים ברמת המדינה על המדינות החברות בגוש וכן על הונגריה ופולין.

³ יש להעיר כי הסקר מהווה מדגם מייצג של האוכלוסייה בישראל ולא דווקא של אוכלוסיית בעלי החוב. הניתוח התבסס גם על נתונים שאינם כוללים בסקר והתקבלו מאמידה שערכנו, ביניהם הריבית, התקופה לפירעון וגובה החוזר החודשי.

⁴ בסך הכול ניכינו מהמדגם 321 תצפיות חריגות.

⁵ בניתוח נכללו הלוואות מבנקים, חברות כרטיסי אשראי, חברות ביטוח או גוף פיננסי שמנהל חיסכון פיננסי, ועד עובדים, ליסינג מימוני, גוף פרטי, אגודות וגמ"ח. לא נכללו משיכות יתר ("מינוס" בחשבון), בשל היעדר מידע.

⁶ נתוני הסקר אינם כוללים מידע על המועד שהלוואות ניטלו בו. לכן לא ניתן לדעת אם ההלוואה הצרכנית ניטלה במקביל להלוואה לדיר במטרה להשלים את ההון העצמי.

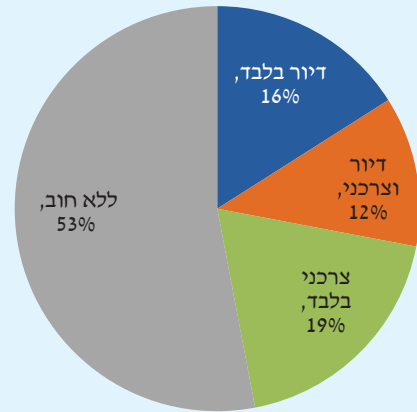
⁷ החלוקה לחמישוני ההכנסה התבססה על סך ההכנסות החודשיות ברוטו (כולל קצבאות) של משק הבית. השתמשנו במתודולוגיה דומה למתודולוגיה המשמשת את HFCS, על מנת שנוכל להשוות בין ישראל לאירופה.

בשני החמישונים התחתונים, בחמישון העליון הם מהווים 48%. הדבר נובע בין היתר מכך שלמרבית משקי הבית בחמישון ההכנסה התחתון אין בעלות על דירה ולכן אין להם הלוואה לדיור. אשר להלוואות הצרכניות, ההכנסה אינה משפיעה באופן אחיד על נטילתן. שיעור הנוטלים אותן נמוך בחמישון ההכנסה התחתון שכן משקי בית אלו מתקשים לקבל אשראי בשל סיכון אשראי גבוה, בדומה למצב במדינות אחרות בעולם (IMF, 2017); בחמישונים הבאים שיעורם עולה עם ההכנסה, ואילו בחמישון העליון שיעורם נמוך, כנראה מפני שמשקי בית אלה בדרך כלל אינם זקוקים להלוואות צרכניות (איור 2).

כאשר משווים את ישראל לגוש האירו מוצאים כי שיעור משקי הבית שיש להם הלוואה בישראל גבוה מעט יותר בכל סוגי ההלוואות (איורים 3–5)⁸. **שיעור בעלי הלוואות בעשירוני ההכנסה הנמוכים גבוה מהשיעור באירופה**, בשעה שבעשירוני ההכנסה הגבוהים השיעור דומה (איור 6). מחד גיסא זהו ממצא חיובי, שכן הוא מעיד כי האוכלוסיות החלשות אינן מודרות משוק האשראי אף כי הן מתאפיינות בסיכון אשראי גבוה. מאידך גיסא,

לכמחצית ממשקי הבית יש הלוואה, ולחלק משמעותי יש הלוואה לדיור לצד הלוואה צרכנית

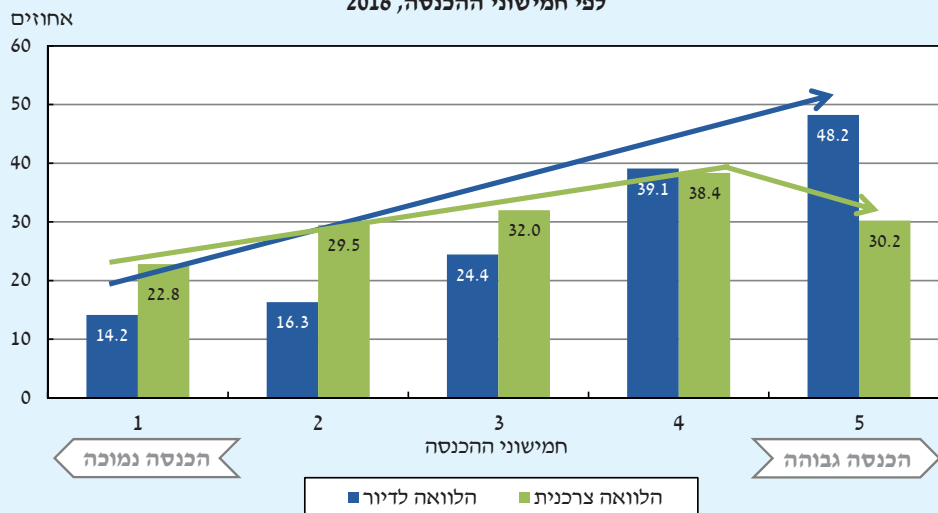
איור 1
התפלגות משקי הבית שיש להם הלוואות, 2016

המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ועיבודי הפיקוח על הבנקים.

עלייה בהכנסה מאפשרת להגדיל הן את החוב הצרכני והן את החוב לדיור. בשעה שעד החמישון הרביעי משקי הבית מגדילים את שני סוגי החוב, בחמישון העליון הם מגדילים רק את החוב לדיור, ככל הנראה מפני שהם זקוקים פחות לחוב צרכני

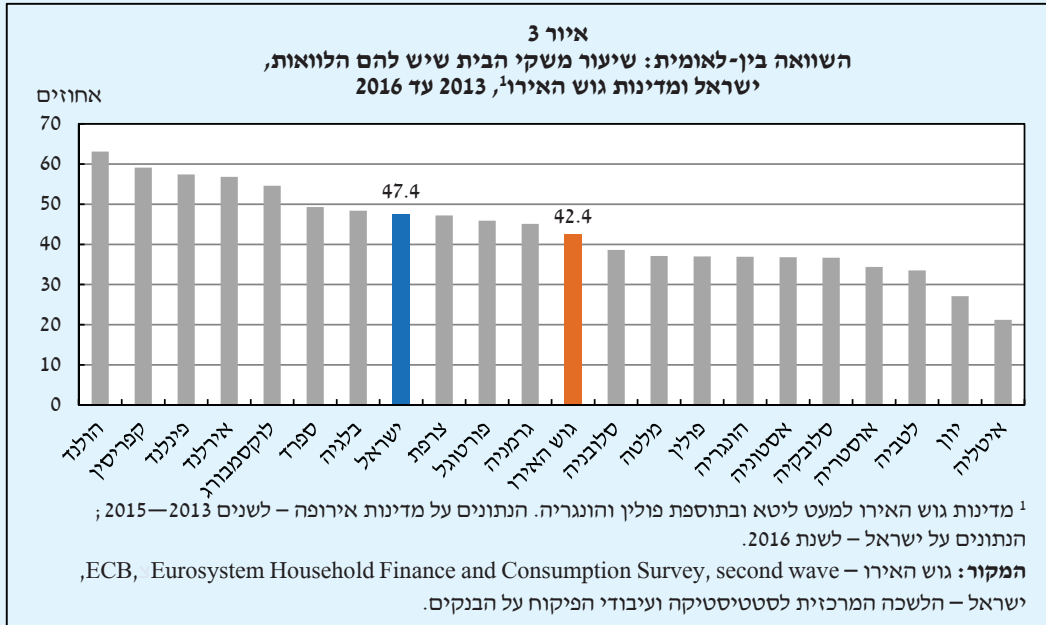
איור 2
שיעור משקי הבית שיש להם הלוואה צרכנית והלוואה לדיור, לפי חמישוני ההכנסה, 2016

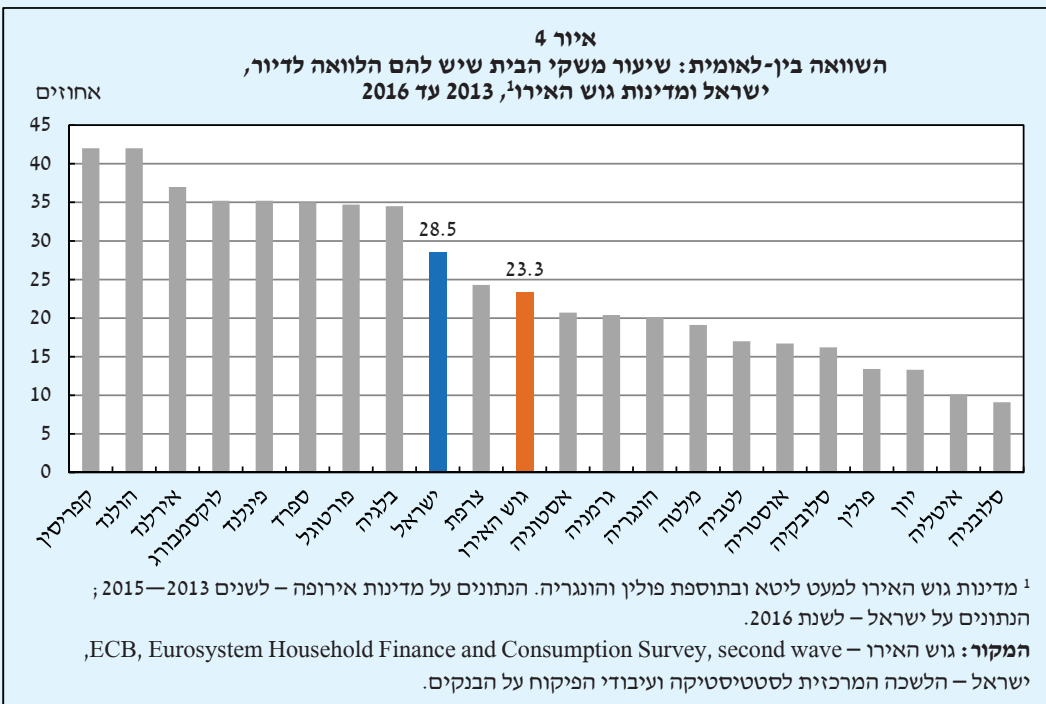
המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ועיבודי הפיקוח על הבנקים.

⁸ להבדיל מישראל, במרבית מדינות אירופה האשראי הצרכני כולל גם משיכות יתר.

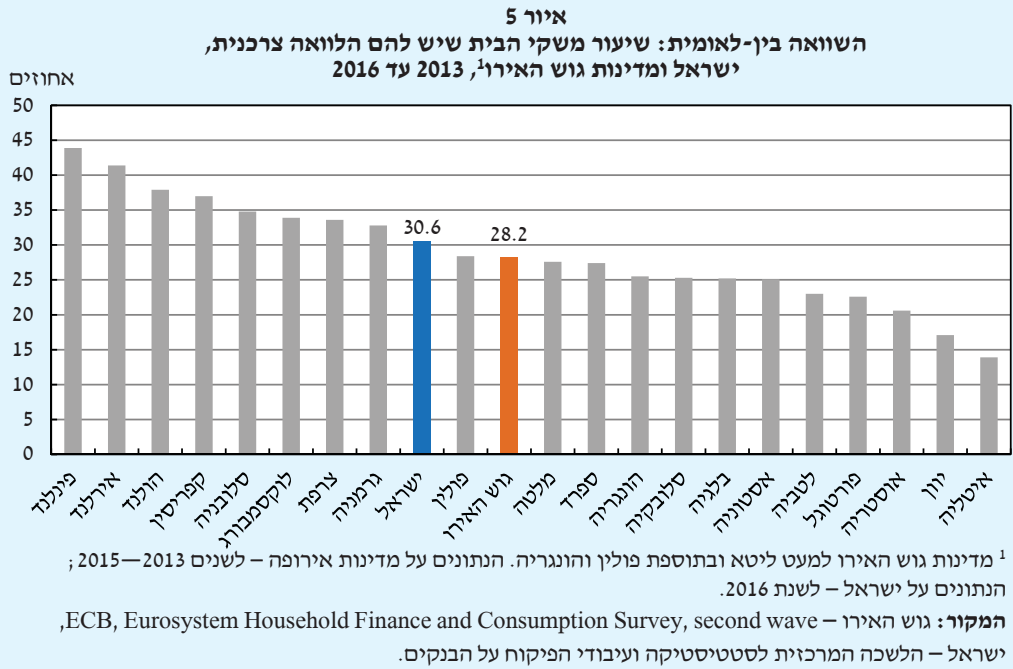
שיעור משקי הבית שיש להם הלוואות גבוה במעט מהממוצע בגוש האירו

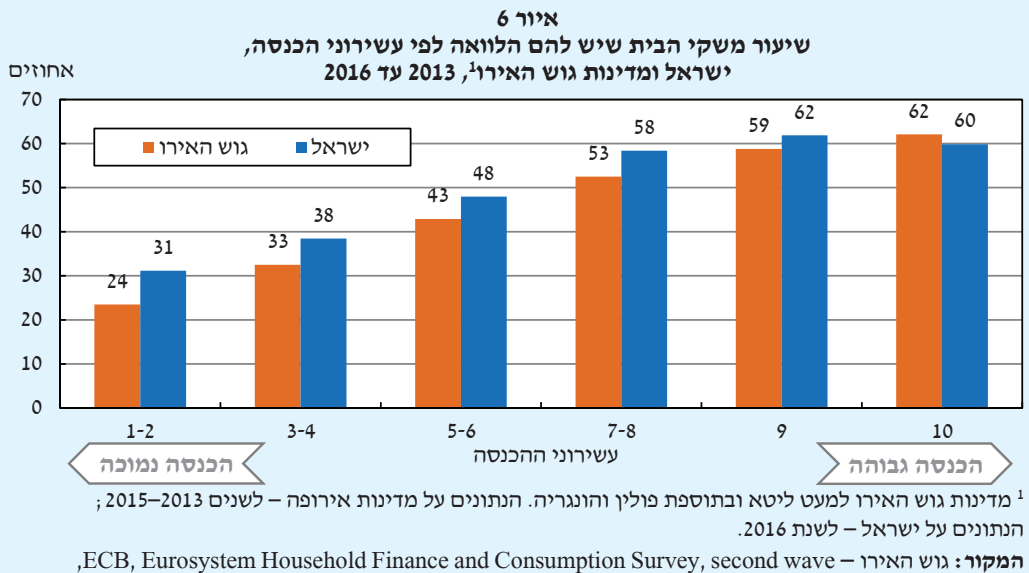
שיעור משקי הבית שיש להם הלוואה לדיור גבוה במעט מהממוצע בגוש האירו

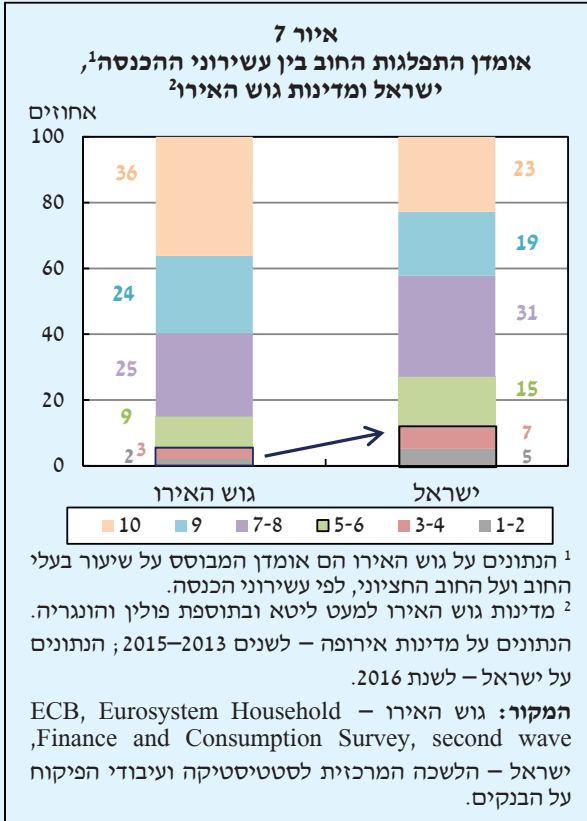
שיעור משקי הבית שיש להם הלוואה צרכנית גבוה במעט מהמוצע בגוש האירו

בעשירונים הנמוכים שיעור משקי הבית שיש להם הלוואה גבוה מאשר בגוש האירו, ואילו בעשירון העליון הוא נמוך מאשר בגוש האירו

שיעור החוב שמחזיקים העשירונים הנמוכים גבוה מאשר בגוש האירו

ייתכן שנטל חוב זה אינו מתאים למאפייניהם של משקי בית בעלי הכנסות נמוכות ואינו עולה בקנה אחד עם טובתם ויכולות הפירעון שלהם. הבדלים אלו בין ישראל לאירופה משתקפים בהתפלגות של סך החוב לפי ההכנסה: שיעור החוב שמחזיקים ארבעת עשירוני ההכנסה התחתונים בישראל גבוה משיעורו באירופה – 12% לעומת 5%, בהתאמה (איור 7). מצב זה עלול לחשוף את המערכת הפיננסית לסיכון בגין לווים אלה, אולם מאחר שהם תופסים חלק קטן בסך החוב יש להם השפעה מוגבלת על הפסדי האשראי הפוטנציאליים של המערכת הבנקאית. לעומת זאת, נטל חוב גבוה עלול לסכן את משקי הבית עצמם ולכן חשוב להעניק לציבור חינוך פיננסי כדי להבטיח שהצרכנים מבינים את מצבם הפיננסי וצורכים אשראי בהתאם ליכולתם.

שיעור משקי הבית שיש להם הלוואות עולה עם הגיל ומגיע לשיא (64%) בגילים 45–54. לאחר מכן הוא יורד, והוא הדין בהיקף החוב (היתרה לסיילוק), ככל הנראה מאחר שרבים ממשקי בית אלה כבר סילקו חלק ניכר מהחוב המקורי או אף את כולו. כמו כן נמצא כי שיעור בעלי הלוואות (מכל הסוגים) בקרב משקי בית שיש בהם ילדים גבוה משמעותית משיעורם בקרב משקי בית ללא ילדים – 64% לעומת 34%, בהתאמה.

במגזר החרדי⁹ שיעורם של משקי הבית שיש להם הלוואות גבוה משיעורם באוכלוסייה היהודית הלא-חרדית: כ-66% לעומת כמחצית, בהתאמה. פער זה ניכר

הן בהלוואות הצרכניות והן בהלוואות לדיור. מעל ל-40% ממשקי הבית החרדיים שנטלו הלוואה צרכנית נשענו על גמ"ח, אם באופן בלעדי ואם נוסף לבנק¹⁰.

קיימים הבדלים מהותיים בשיעור בעלי הלוואות בין המגזרים הערבי והיהודי, בפרט כאשר מבחינים בין סוגי ההלוואות. נוטלי המשכנתאות מהווים 8% מהמגזר הערבי ו-32% מהמגזר היהודי. אולם נוטלי הלוואות הצרכניות מהווים 40% ממשקי הבית הערביים ו-29% ממשקי הבית היהודיים. השיעור הגבוה של נוטלי האשראי הצרכני במגזר הערבי נובע מכך שהם מתקשים למשכן את הנכס שבבעלותם ולכן לקבל הלוואה לדיור¹¹. ל-79% מבעלי הלוואות יש הלוואות בנקאיות בלבד, ל-13% מהם יש הלוואות בנקאיות לצד הלוואות ממקור אחר, ו-8% התבססו על מקורות מימון חוץ-בנקאיים¹² בלבד (איור 8).

⁹ בסקר מתבקשים הנדגמים היהודים להשיב על השאלה אם הם רואים בעצמם: (1) חרדים (2) דתיים (3) מסורתיים, דתיים (4) מסורתיים, לא כל כך דתיים, (5) לא דתיים, חילונים.

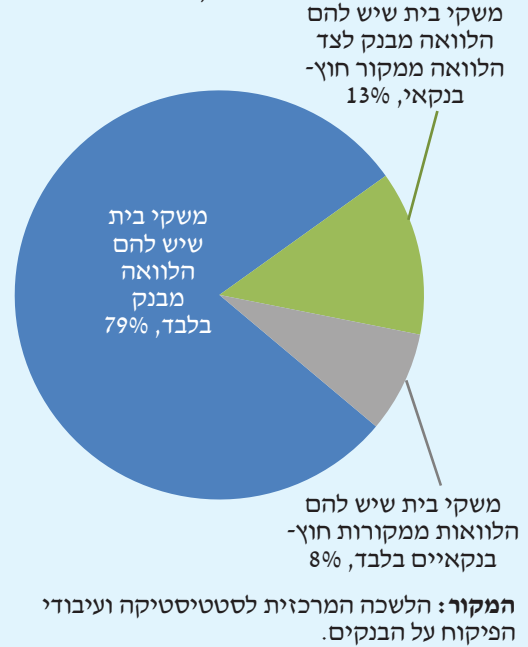
¹⁰ מבין משקי הבית החרדיים שנטלו הלוואה צרכנית כשני שלישים נטלו אותה מבנק, לעומת 93% מבין משקי הבית היהודיים שאינם חרדים.

¹¹ ראו בנק ישראל (2017), "ניתוח שוק המשכנתאות ללווים מהמגזר הערבי על רקע הכשלים המבניים בתחום הדיור במגזר זה", הודעה לעיתונות מה-21 בנובמבר.

¹² חברת ביטוח או גוף פיננסי שמנהל חיסכון פיננסי, ועד עובדים, חברת כרטיסי אשראי, ליסינג מימוני או מקור אחר-פרטי, אגודות, גמ"ח.

מרבית משקי הבית נוטלים הלוואות מבנק

איור 8
התפלגות משקי הבית לפי מקור הלוואה, 2016

מקורות האשראי החוץ-בנקאיים מגדילים את היצע האשראי למשקי הבית, עשויים לתמוך בהגברת התחרות, ובמקרים מסוימים אף מאפשרים להסיר מגבלות אשראי. מנגד, לגופים אלו (וגם לבנקים) חסר מידע על כלל החוב של משק הבית, והדבר עלול להוביל למתן אשראי שמתאפיין ברמת סיכון גבוהה בשל נטל חוב גבוה. כדי להתמודד עם קושי זה, וכדי להגביר את התחרות בשוק האשראי הקמעונאי, נחקק ב-2016 חוק נתוני אשראי-התשע"ו. במסגרתו נקבע כי בנק ישראל יקים ויתפעל מאגר נתוני אשראי, וזה ירכז מידע על היסטוריית האשראי שמשקי הבית והעסקים הקטנים קיבלו מהגופים נותני האשראי במשק (שהחוק מחייבם לדווח למאגר). צפוי כי המאגר יקום עד תחילת 2019. נוסף לכך הפיקוח על הבנקים משתף פעולה עם רשות שוק ההון כדי לגבש סטנדרט רגולטורי אחיד בתחום האשראי למשקי הבית, במטרה להבטיח כי ההלוואות שמציעים הגופים המלווים תואמות את החוב הכולל של הלקוח ואת יכולתו להחזיר את כלל ההלוואות שנטל.

ד. הפגיעות הפיננסית של קבוצות שונות באוכלוסיית משקי הבית שיש להם חוב

על מנת לזהות את משקי הבית המתאפיינים בפגיעות

פיננסית השתמשנו בשלושה מדדים מקובלים לזיהוי חבות יתר של משקי בית (Over Indebtedness): (1) Debt service to income > 40% (תשלום החוב החודשי ביחס להכנסה) – סך החזרי החוב החודשיים של משק הבית ביחס להכנסתו החודשית ברוטו¹³. (2) Debt to income ratio > 350% (החוב ביחס להכנסה השנתית) – סך ההתחייבויות של משק הבית ביחס לסך הכנסותיו השנתיות¹⁴. (3) Financial Margin (המרווח הפיננסי של משק הבית)¹⁵ – מדד זה משלב את כושר הפירעון של משק הבית ואת הנזילות שלו; הוא בודק מהו התזרים העומד לרשות משק הבית לאחר תשלום החוב והוצאות המחיה, ומניח כי תזרים שלילי פירושו שמשק הבית יתקשה לשלם את החוב וככל הנראה ייקלע לכשל¹⁶.

מהניתוח עולה כי שיעור משקי הבית הפגיעים פיננסית בישראל דומה לשיעורם בגוש האירו: לפי היחס בין התשלום החודשי להכנסה השיעורים עומדים על 15%-ו-16% (Ampudia et al., 2016), בהתאמה; ולפי היחס בין

¹³ המדד משקף את יכולתו של משק בית לשלם את החוב בזמן והוא מתמקד בטווח הקצר.

¹⁴ היחס מודד כמה שנים צריך משק הבית לייצר הכנסה על מנת לשלם את כל החוב.

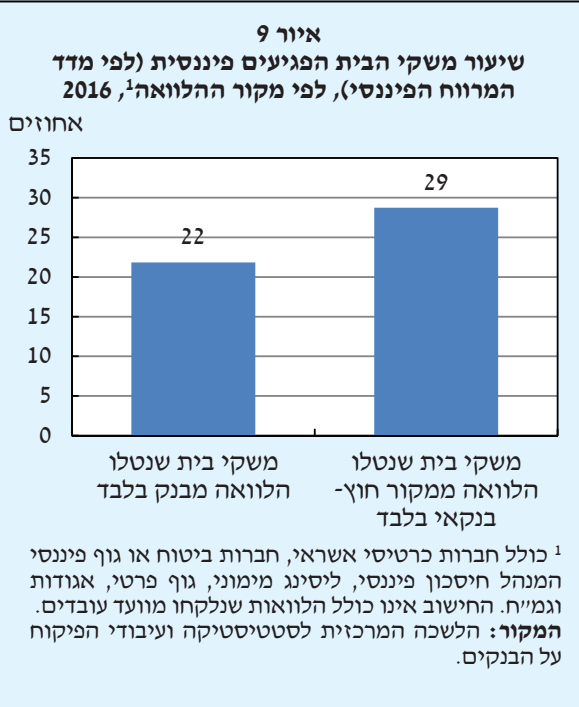
¹⁵ המרווח הפיננסי של משק הבית מחושב כך:

$$FM_i = I_i - T_i - DP_i - BLC_i + \frac{LIQ_i}{M}$$

כאשר I_i – ההכנסה ברוטו של משק הבית, T_i – המיסים, DP_i – תשלומי החוב, BLC_i – עלות המחיה הבסיסית לנפש סטנדרטית, LIQ_i – סך הנכסים הנזילים, M – מספר החודשים שהנכסים הנזילים יכולים לשרת את החוב; במחקר זה הנחנו שהוא עומד על 6.

¹⁶ מדד זה משמש אומדן לכשל של משקי בית במחקרים רבים שנערכו בעולם, בפרט בבנקים מרכזיים, ועסקו בהערכת הפגיעות הפיננסית של משקי בית (Ampudia et al. 2016; Bettocchi et al. 2016; Leika and Marchettini 2017).

לוויים שנטלו אשראי ממקור חוץ-בנקאי מתאפיינים בסיכון אשראי גבוה יותר מלוויים שנטלו אשראי מבנק

החוב להכנסה השנתית – על 11% ו-16%¹⁷ (Ampudia et al., 2016). לפי המרווח הפיננסי של משק הבית השיעור בישראל עומד על 20%, ואין נתונים בני השוואה על גוש האירו.

משקי בית שהכנסותיהם נמוכות מתאפיינים בפגיעות גבוהה, וממצא זה דומה לממצאים באירופה. שיעור משקי הבית הפגיעים בחמישון ההכנסה התחתון עומד על 32% לפי היחס בין ההחזר החודשי להכנסה ועל 22% לפי היחס בין החוב להכנסה, ובאירופה הוא עומד על 40% ו-30% בהתאמה (ECB, 2016). כמו כן נמצא כי **משקי הבית שנטלו הלוואות ממקורות חוץ-בנקאיים (חברות ביטוח או גוף פיננסי שמנהל חיסכון פיננסי, חברת כרטיסי אשראי, ליסינג מימוני, גוף פרטי, אגודות וגמ"ח) פגיעים יותר ממשקי בית שנטלו הלוואה מבנק בלבד.** לפי המרווח הפיננסי של משק הבית משקי הבית הפגיעים מהווים 29% ממשקי הבית שנטלו הלוואה ממקור חוץ-בנקאי ו-22% מבין אלה שנטלו הלוואה מבנק בלבד (איור 9).

כשליש מסך החוב¹⁸ שייך למשקי בית פגיעים פיננסית, ושיעור החוב הצרכני שייך להם גבוה משיעור החוב לדיור. ממצא זה, יחד עם העובדה שהחוב הצרכני אינו מגובה בביטחונות, פירושו שאם יתממש תרחיש קיצון, המערכת הבנקאית עלולה לספוג בגין החוב הצרכני

הפסדים גבוהים יחסית. עם זאת, הפסדים אלו אינם מהווים סיכון לעמידותה של המערכת, כפי שעולה מתוצאות מבחן הקיצון למערכת הבנקאית שנערך בשנת 2016¹⁹.

החרדים והערבים מתאפיינים בפגיעות פיננסית גבוהה. כמו כן נמצא כי ילדים במשק הבית מעלים את ההסתברות לפגיעות; מנגד, השכלה גבוהה מפחיתה אותה, וניתן ליחס זאת לכך שמשקי בית אלה מתאפיינים הן בכושר השתכרות גבוה יותר והן בהתנהלות פיננסית נכונה יותר.

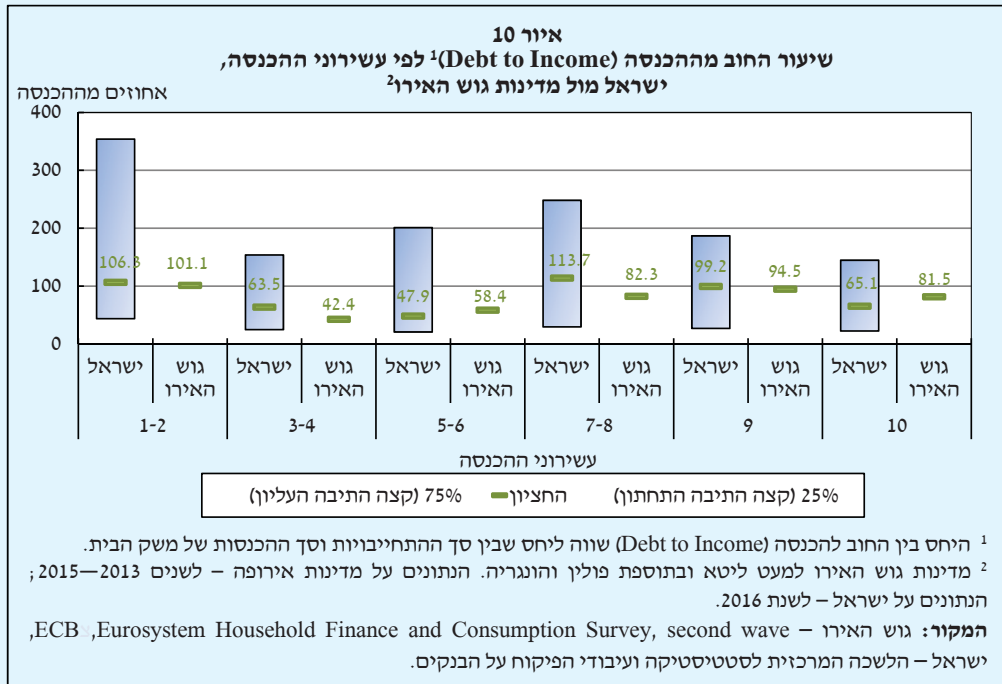
חלק ניכר ממשקי הבית מחזיק אשראי צרכני לצד אשראי לדיור. בקרב משקי הבית הפגיעים חפיפה זו משמעותית עוד יותר: **כשליש ממשקי הבית הפגיעים נטלו הלוואה צרכנית לצד הלוואה לדיור.** פירוש הדבר שאם משק בית מחזיק בשני סוגי האשראי ונקלע לכשל, הוא גורם להפסדים הן באשראי לדיור והן באשראי הצרכני.

¹⁷ רף הפגיעות במקרה זה עומד על 400% (Ampudia et al. 2016) – כלומר גבוה מהרף שנקבע לישראל (350%) – ולכן ניתן היה לצפות שהוא יניב שיעור פגיעות נמוך יותר. עם זאת מתקבלת תמונה הפוכה, ולכן נראה שהמצב בישראל טוב מאשר באירופה.

¹⁸ כולל חוב לבנקים, חברות כרטיסי אשראי, חברות ביטוח או גוף פיננסי שמנהל חיסכון פיננסי, ועד עובדים, ליסינג מימוני, גוף פרטי, אגודות וגמ"ח. לא כולל מסגרות אשראי ומשיכות יתר ("מינוס" בחשבון), בשל היעדר מידע.

¹⁹ ראו תיבה א'-2 בסקירת מערכת הבנקאות לשנת 2016 – מבחן קיצון מקרו-כלכלי למערכת הבנקאית על יסוד תרחיש אחיד, 2016–2017.

שיעור החוב מההכנסה בישראל דומה בכללותו לשיעור בגוש האירו

רשימת מקורות

Ampudia, Miguel, Has van Vlokhoven and Dawid Żochowski. "Financial Fragility of Euro Area Households". *Journal of Financial Stability* 27 (2016): 250-262.

Bettocchi, Alessandra, et al. "Assessing and Predicting Financial Vulnerability of Italian Households: a Micro-Macro Approach". *Empirica* (2016): 1-19.

Survey: results :European Central Bank (ECB). "The Household Finance and Consumption from the Second Wave". ECB (2016).

International Monetary Fund. "Household Debt and Financial Stability". Global Financial Stability Report: Is Growth at Risk?. IMF (2017).

Leika, Mindaugas and Daniela Marchettini. "A Generalized Framework for the Assessment of Household Financial Vulnerability". IMF (2017).

Żochowski, Dawid, Miguel Ampudia Fraile and Has van Vlokhoven. "Financial Fragility of Euro Area Households". ECB Working Papers, No. 1737. European Central Bank (2014).